

Com més lluny del país natal, més a la vora de la llengua materna

per Bei Ling

Durant els molts anys que he passat a l'exili, i també mentre escrivia el text d'aquesta conferència a la biblioteca del campus de Gongguan de la Universitat Nacional Normal de Taiwan, m'han vingut al cap constantment dues citacions poètiques de l'antiga literatura xinesa. Fa 2.300 anys, a l'estat de Chu, el gran poeta Qu Yuan s'encoratjava a si mateix d'aquesta manera: «El camí és infinitament llarg, però m'esforço per trobar la veritat a dalt i a baix». Aquesta reflexió pertany a la seva obra més coneguda, *Lisao*, que es podria traduir per «dolor insuportable del comiat». I si pensem en el destí de Qu Yuan, veurem que potser es tracta del primer exemple de poeta exiliat. Va ser desterrat pel rei Huai, primer de tot a una altra ciutat i després cap al sud, lluny del riu Iang-Tsé. Va ser durant l'exili que Qu Yuan va escriure les seves obres més importants, set poemes llargs, entre els quals hi havia el *Lisao*.

L'any 278 aC, segons el calendari occidental, al final del període dels Regnes Combatents, l'estat de Qin va atacar i conquerir l'estat de Chu, fet que dos-cents anys més tard va descriure el gran historiador Sima Quian. Des del seu exili, Qu Yuan es va assabentar de la desaparició del seu país. Era el cinquè dia del cinquè mes lunar; algun dia de juny en el calendari modern. Embogit pel dolor, Qu Yuan va agafar una pedra grossa, es va llançar al riu Miluo i es va ofegar. Quan els habitants de Chu ho van saber, es van congregar tots, joves i vells, a la riba del riu, es van embarcar en vaixells de remes en forma de drac i van anar llançant a l'aigua boles d'arròs embolicades amb fulles de bambú per evitar que els peixos es mengessin el cos del poeta. A mesura que transcorrien els anys i els segles, cada cop més gent continuava fent això el mateix dia de l'any, i totes les dinasties i règims no van tenir més remei que acabar tolerant aquesta tradició. Així va néixer el Festival del Vaixell del Drac, també anomenat Dia del Poeta.

El camí és infinit. El meu propi camí a l'exili va ser més llarg que el de Qu Yuan.

També em vénen al cap les paraules d'un altre cèlebre personatge condemnat a l'exili: Confuci. Al nostre gran pensador i educador el van obligar a viure errant, a vagar per molts estats diferents amb els seus deixebles, dormint al ras i pidolant menjar. Al capítol de les *Analectes* dedicat a les converses amb Gongye Chang, Confuci diu: «Si els meus mètodes no funcionen, si el camí que proposo no té cap possibilitat, pujaré a un rai i em deixaré endur mar endins». Igual que ell, jo també em veig obligat a continuar errant i anant a la deriva.

Al principi dels anys vuitanta, quan començava l'època que els dirigents comunistes van anomenar el període de Reforma i Obertura i per fi es podia tornar a traduir literatura occidental al xinès, jo anava quatre cops l'any a donar sang a la Creu Roja per aconseguir diners amb què comprar-me llibres. La primera novel·la traduïda que em vaig comprar va ser *Sota la roda*, de Hermann Hesse, que venia acompanyada d'una selecció dels seus poemes. Això va ser tot un luxe per a mi; em vaig quedar llegint fins a altes hores de la nit amb una llanterna, a la meua llitera del dormitori de vuit persones de la residència estudiantil per a nois on m'allotjava.

Mentre llegia m'anava endinsant en l'univers de Hesse i dins del meu cor no hi havia distància entre ell i jo. Només quan alçava la vista del llibre, la distància física i geogràfica tornava a ser tan gran com abans. L'exili em va ensenyar a superar la distància a través del món dels llibres. Llegir Hesse va ser una preparació per a l'exili.

De la mateixa manera que vaig continuar llegint, vaig continuar escrivint en xinès; anés on anés, aquesta era la meua llengua materna, la que ocupava els meus pensaments i el meu subconscient. Això em fa pensar en una altra part del meu viatge.

Quan editava la traducció al xinès de la biografia de Paul Celan escrita per Wolfgang Emmerich, vaig trobar que havia d'afegir-hi algunes notes a peu de pàgina i llavors vaig descobrir que l'editorial Suhrkamp tenia els drets de les obres completes de Paul Celan. Tendency, la meua petita editorial de Taiwan, havia intentat contactar amb Suhrkamp per demanar-los els drets dels poemes de Celan, perquè volíem publicar una extensa selecció de la seva poesia. Vam intentar contactar amb ells durant quatre anys, però mai no en vam obtenir resposta. Com que només som una petita empresa editorial a l'exili, probablement Suhrkamp va pensar que no teníem l'autoritat necessària per publicar una traducció fidedigna de Celan. Però quan vaig anar a Frankfurt el setembre del 2009 per participar al simposi internacional sobre la Xina previ a la Fira del Llibre que aquell any es dedicava a la literatura xinesa, el destí va voler que l'únic llibre que m'endugués fos l'edició xinesa de la biografia de Paul Celan de la qual us he parlat. Me'l vaig emportar perquè volia seguir els passos de Celan a Alemanya. A l'article que vaig publicar al diari *Frankfurter Allgemeine* el setembre del 2009, explicava com vaig arribar al simposi amb aquest llibre. A l'octubre em van convidar a la Fira del Llibre de Frankfurt i, mentre passejava pel recinte amb la traducció xinesa de la biografia de Celan sota el braç, vaig topar amb l'estand de Suhrkamp. No coneixia ningú de l'editorial, així que em vaig adreçar a una dona que treballava allà i li vaig dir: «A causa de Celan, vull publicar a Suhrkamp». Va trucar al senyor Thomas Sparr i em va concertar una cita amb ell per a l'endemà a les onze en punt. El destí va voler que el senyor Sparr hagués llegit el meu article al *Frankfurter Allgemeine*. I finalment la gran edició xinesa dels poemes de Paul Celan s'acaba de publicar a Taipei.

Encara recordo com si fos ahir el que em va dir un dia Susan Sontag: «El deure principal d'un escriptor no és expressar una opinió, sinó revelar la veritat». És per això que a les meves memòries he intentat revelar les condicions exactes de les presons xineses. En els detalls de les meves descripcions es poden descobrir la maldat i la bondat de l'ésser humà confluint en un mateix lloc.

Quan escrivia les meves memòries, la part que més em va costar d'afrontar va ser el relat de la meua experiència a la presó. Sobretot el moment que la policia volia que em convertís en informador, quan em van fer escollir entre deu anys de presó o la llibertat immediata i em van dir que disposava de vuit hores durant aquella nit per decidir-ho. No va ser fins al cap de deu anys que finalment em vaig veure amb cor d'escriure sobre això; havia estat un episodi més dur del que sempre havia cregut. Vaig acabar el primer esborrany d'aquesta part el gener del 2010 al meu petit estudi de Taiwan. Feia deu dies que plovia sense parar. Em vaig asseure al sofà vermell i vaig gravar la meua veu; d'aquesta manera, per fi vaig poder encarar-me de nou als interrogatoris a què m'havien sotmès. Els records d'aquells dies no han deixat de perseguir-me a les nits intentant engolir-me, provocant-me malsons i fent-me despertar sobresaltat una vegada i una altra.

L'any 2010 vaig passar uns quants mesos, des del febrer fins a l'estiu, convidat per la fundació Heinrich Böll a l'antiga casa de l'escriptor. En aquell ambient, sense haver-me de preocupar pel meu *modus vivendi*, em vaig poder dedicar per complet a escriure les meves memòries. Després de la mort de Heinrich Böll, la seva dona va posar en marxa aquest programa d'acollida i, des de llavors, molts escriptors exiliats ens hem pogut beneficiar d'una estada a l'antiga casa d'estiueig dels Böll. S'hi està molt tranquil, allà. Sovint m'asseia a parlar el sol a la part del darrere de la casa, sota el teulat de vidre. A fora hi havia un vell cirerer, que va florir i donar fruit mentre jo hi era. Contemplava com les cireres canviaven del verd al vermell i mirava les fotografies de Heinrich Böll i els seus amics a la seva casa de camp. A més de les fotos, també vaig descobrir al traster una pintura a l'oli inacabada en què apareixia Böll amb Aleksandr Solženicyn. El fons era de color verd; les dues figures eren pintades amb gris fosc. Vaig traslladar aquest doble retrat a la cuina de l'apartament on vivia i així, durant tot el temps que vaig passar allà escrivint les meves memòries, cada vegada que feia una pausa per menjar, intercanviava mirades amb ells. Després d'haver passat mig any en aquella casa, gairebé havia deixat d'anar a la deriva. Es pot dir que escrivia en un lloc impregnat per les ànimes dels escriptors que hi havien estat abans que jo.

Ara voldria parlar-vos de la situació recent del meu país natal. Fa quatre mesos, vaig escriure sobre Ai Weiwei als diaris alemanys *Frankfurter Allgemeine* i *Der Spiegel*. Explicava que aquest any la Xina passa un període fosc. En aparença, no es tracta d'una foscor dirigida contra la població, sinó contra el pensament, contra les idees diferents. En la llengua xinesa ha tingut lloc un fenomen gramatical que és un reflex d'aquesta foscor aclaparadora; es tracta del domini de la veu passiva: parlem dels advocats defensors dels drets civils, dels intel·lectuals, dels escriptors i dels artistes «a qui s'ha fet desaparèixer», «que han estat detinguts», «a qui s'ha silenciats» i, per damunt de tot, «que han estat intimidats». És així com aquesta època fosca es manifesta contra el pensament i l'esperit, contra els intel·lectuals, els escriptors i els artistes, i contra els ciutadans de tota mena. Potser no heu oblidat Liu Xiaobo, l'intel·lectual i activista empresonat que va rebre el premi Nobel de la Pau, i la seva dona Liu Xia, que encara es troba en un estricte arrest domiciliari. No pot rebre trucades ni connectar-se a Internet; li neguen qualsevol contacte amb el món exterior. I està obligada a seguir aquestes normes només perquè un cop al mes li permetin visitar el seu marit a la presó, que és a sis-cents quilòmetres al nord-oest de casa seva. A Liu Xiaobo encara li queden nou anys de condemna i només pot veure la seva dona mitja hora cada vegada que el visita; si ella protesta de qualsevol forma contra el seu propi confinament, perd el privilegi de veure el seu marit mitja hora al mes. D'altra banda, hi va haver una engruna d'humanitat entre tota aquesta maldat: quan el seu pare va morir amb vuitanta anys, Liu Xiaobo va poder visitar la seva família el setè dia després de la defunció per vetllar el taüt, seguint la tradició xinesa. Això em porta a pensar que aquest règim encara no ha perdut tota la humanitat. Tot i això, si només puc tornar a casa, a Pequín, quan morin els meus pares, si l'única manera de tornar a la Xina per a un escriptor exiliat és anar a un funeral, preferiria mil vegades assistir a l'enterrament del règim.

Però no em vull allargar, o sigui que permeteu-me tornar a les meves memòries, en què bàsicament parlo de quatre coses que he fet a la vida: llegir, escriure, editar i publicar. Es pot dir que van ser aquestes coses que em van portar fins a Suhrkamp, que constitueixen la raó principal perquè hagi tingut l'honor de publicar en aquesta editorial alemanya. I ara voldria presentar els meus respectes als grans escriptors, tots ells en altres llengües, que m'han influït al llarg de la vida. La primera és Susan Sontag, la meua amiga i mentora, que sempre em va ajudar quan ho necessitava, però que també m'esperonava i m'animava a esforçar-me, com hauria de fer sempre un bon amic. Les meves memòries estan dedicades a ella. Un altre molt bon amic va ser Czeslaw Milosz, que em va convidar a San Francisco l'octubre del 1989, quan el meu país passava per uns moments tan terribles, perquè pogués assistir a la vetlla dels manifestants assassinats per l'exèrcit xinès a la plaça de Tiananmen de Pequín. Per commemorar-ne el seu centenari, he organitzat la Nit de Milosz a Taiwan al final d'aquest novembre. També em va influir molt Seamus Heaney, amb qui vaig coincidir fa més de deu

anys a Harvard, on vam compartir unes quantes xerrades. Recordo especialment el que em va dir sobre Joseph Brodsky. I després hi ha els escriptors que no van ser coetanis meus, però que han estat una font d'inspiració per a mi des del moment que els vaig descobrir, com Osip Madelstam, Marina Cvetayeva i, per descomptat, Paul Celan.

Durant els anys que fa que sóc a l'exili, el meu país natal s'ha anat allunyant cada cop més de mi. Però la meua llengua materna ha estat l'únic equipatge que m'ha acompanyat sempre. I això és el que m'ha permès vèncer, en un sentit molt ampli, la depressió i la tristesa que amenacen un escriptor exiliat. No penso tornar a la Xina abans que els meus llibres. Si el que escric no es pot publicar sense censura al meu país natal, de què serveix que al meu cos li permetin l'entrada?

Estant a l'exili però conservant la meua llengua materna, he portat una vida errant però he gaudit d'absoluta llibertat, fins i tot de la llibertat d'anar i venir com he volgut. Tal com ho va expressar una vegada el meu amic i col·lega, el poeta Hu Dong: «Com més t'allunyes del teu país natal, més t'acostes a la teua llengua materna».

Trobada del Comitè de Traducció i Drets Lingüístics a Barcelona, del 21 al 23 d'abril del 2015.

Traduït per Maria Bosom